

BALKANLAR'DA İSLÂM MEDENİYETİ MİLLETLERARASI SEMPOZYUMU TEBLİĞLERİ

Sofya
21-23 Nisan 2000

Editor
Ali Çaksu

Önsöz
Ekmeleddin İhsanoğlu

PC/1 – 2002/1

İslâm Medeniyeti Tarihi Kaynak ve İncelemeleri Dizisi
Seri No:8

ISBN= 92-9063-108-2 (Türkçe edisyon için)
ISBN= 92-9063-109-0 (Yabancı dil edisyon için)
ISBN= 92-9063-110-4 (Set)

İslâm Konferansı Teşkilâtı (İKT)
İslâm Tarih, Satiat ve Kültür
Araştırma Merkezi (İRCİCA)

Adres:
Barbaros Bulvarı
Yıldız Sarayı, Seyir Köşkü
Beşiktaş

Posta Adresi:
P.K. 24, 80692 Beşiktaş İstanbul – Türkiye

Tel: 0212 259 17 42
Faks: 0212 258 43 65
E-posta: ircica@superonline.com
Vcb-sitesi: <http://i/ircica.org>

Sayfa Düzeni ve Dizgi: Acar Taşlak
Kapak: Hatice Polat
Basıldığı yer: Yıldız Matbaacılık, Yayıncılık ve Ticaret A.Ş., 2002, İstanbul

İRCİCA KÜTÜPHANESİ KATALOG FİŞİ

Balkanlar' da İslâm Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu
(21- 23 Nisan 2000: Sofya)
Balkanlar' da İslâm Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu
Tebliğleri ! editor Ali Çaksu; önsöz Ekmeleddin İhsanoğlu.-
İstanbul: İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merckzi, 2002.

X, 447s.: res., hrt.; 24sım.- (İslâm Medeniyeti Tarihi Kaynak
ve İncelemeleri Dizisi Seri No:8)

ISBN: 92-9063-109-0
1. Medeniyet, İslâm - Balkan Ülkeleri 2. Medeniyet, Türk -
Balkan Ülkeleri, I. K.a. II. Çaksu, Ali (ed.) III. İhsanoğlu,
Ekmeleddin (önsöz) IV. (Seri)

949

ARNAVUTLUK'TAKİ KRUYA (AKÇAHİSAR) SARI SALTUK KÜLLİYESİ

Mehmet Z. İbrahimgil

Bu bildirimizin konusu Arnavutluk Kruya'daki Sarı Saltuk Külliyesi'nin tarihî ve mimarî açıdan incelenmesidir. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için Sarı Saltuk'un Balkanlardaki önemi, tarihî ve efsanevî şahsiyeti hakkında kısa bir ön bilgi verilmesinde fayda vardır. 13. yy.'ın ikinci yarısında Balkanlar'da İslam dinini yaymaya çalışan bu Türk misyonerlerin faaliyetleri ile ilgili anane ve mevcut türbe yapıları dışında herhangi bir vesikaya sahip değiliz. Balkanlarda, Osmanlı idaresinden önce dağlık arazilerde yaşayanların Hıristiyanlığa tam anlamıyla entegre olmadıklarından eski pagan inançlarını devam ettirmeleri, Bogomilizm dininde olanlara Hıristiyanların baskı uygulaması, Slavların Slav olmayanlara karşı baskısı, 9-11. yy.da Orta Asya'dan Balkanlara göç eden Peçenek ve Kuman Türk boylarının sadece görünüşte Hıristiyanlığı kabul etmiş olmaları gibi bir manzara vardı.

Balkanlardaki bu zaafı çok iyi değerlendirmesini bilen misyoner Türk dervişleri İslam'ın ve Türklüğün yayılması için müsait bir zemin hazırlamışlardır. Balkanlarda ve özellikle Arnavutluk'ta İslam'ın ve Türklüğün kalıcı olarak yerleşmesinde Sarı Saltuk gibi gazi dervişlerin oynadıkları rol çok büyüktür. Arnavutluk'ta Sarı Saltuk ananesi günümüzde de devam etmektedir. Arnavutların İslam'ı kabul etmelerinin sebebi, tereddütsüz onun adına atfedilmektedir.

A. Sarı Saltuk'un Tarihî ve Efsanevî Hayatı:

Sarı Saltuk ile ilgili bilgileri Hacı Bektaş Veli *Velayetname*'si, Evliya Çelebi *Seyahatname*'si ve *Saltuknameler* gibi eserlerden ve Bektaşî geleneklerinden öğreniyoruz. Tarihî kaynaklarda Sarı Saltuk'un gerçek hayatı, Bektaşî geleneklerinde ise efsanevî hayatı söz edilmektedir. Böylece Sarı Saltuk'la ilgili kaynakların bir bölümünü gerçek hayatı ve tarihî kişiliği; diğer bir bölümünü ise efsanevî hayatı olmak üzere iki ana grupta toplamamız mümkündür. Balkanlar'da Sarı Saltuk'un gerçek hayatı ve yaşadığı tarihten çok onun efsanevî hayatının ön plana çıktığı görülmektedir.¹

¹ Abdülbaki Gölpınarlı, *Vilayetname*, İstanbul, 1998, s. 45. Burada "Sarı Saltuk" kelimesinin "salt"tan türediği ve "Salt"ın Çağatay ve Oğuz lehçelerinde "yüksek, sade, yalnız, münferid, hür, azad" manalarına

Tarihî kaynaklara göre Sarı Saltuk Sinop'un fethinden sonra 1214'te doğmuş ve 1300 yılında ölmüştür.² Evliya Çelebi'ye göre Sarı Saltuk'un asıl adı Muhammed ve doğum yeri Buhara'dır. Babadağ'daki makam türbesinin kitabesinde adının "Seyyid Muhammedî Buhara" olarak yazılı olduğu belirtilmektedir.³ *Saltukname*'de Sarı Saltuk'un Sinop civarında doğduğu ve asıl adının "Şerif Hızır" olduğu yazılıdır.⁴ Bütün bu tarihî kaynaklardan Sarı Saltuk'un 13. yüzyılda yaşamış bir gazi derviş olduğu görülmektedir. Ahmet Yesevi, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre, Mevlana Celaleddin-i Rumi ve Seyyid Mahmut Hayrani gibi velilerin de çağdaşı olduğu anlaşılmaktadır.

Sarı Saltuk'un gerçek hayatından çok mucizevi ve kerametlerle dolu efsanevî hayatından söz eden Bektaşî geleneğine göre ise, Sarı Saltuk Horasan'da iken Ahmet Yesevi ona Anadolu'ya gitmesini ve Hacı Bektaş Veli'yi bulmasını söyler. Sarı Saltuk denileni yapar ve Suluca Karahöyük yöresinde çilehaneden çıkan Hacı Bektaş Veli ile buluşur. Hacı Bektaş Veli "adın nedir?" diye sorar, o da "adım Sarı Saltuk'tur" diye cevap verir. Bunun üzerine Hünkâr (Hacı Bektaşî Veli) kendisine "durma yürü, seni Rum diyarına saldık" der. "Yolda giderken Taptuk Emre'ye uğra, bizden selam götür ve sana asker ve silah vermesini söyle" der. Böylece, Sarı Saltuk yola çıkar ve Taptuk Emre'ye ulaşır ve ona Hünkâr'ın mesajını iletir. Taptuk Emre, Sarı Saltuk'a bir yay, yedi ok, ağaçtan bir kılıç ve bir seccade verir. Bunun yanında Sarı Saltuk'a bir de Ulu Abdal ve Kiçi Abdal ile birlikte, bir rivayete göre 70, diğer bir rivayete göre 700 asker verir. Sarı Saltuk'un Rumeli'ye doğru bu yolculuğu esnasında Hızır da kendisine rehber olarak tayin edilir.⁵

Gittiği her ülkede Sarı Saltuk'un kerametlerle dolu efsanevî şahsiyeti anlatılmaktadır. Bu efsaneler arasında, Sarı Saltuk'un Dobruca taraflarında Kalikra (Kaliagra) kalesine yakın bir mağarada yöre halkına dehşet saçan yedi başlı ejderhayı öldürmesi olayından sonra, yöre halkının İslam dinini kabul

geldiği belirtilir. Bunun yanında, Saltuk kelimesinin "salmak" fiilinden türetilmiş bir Türkçe özel isim olduğu inancı ise daha yaygındır.

² Abdülbaki Gölpınarlı, *Vilayetname Menakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli*, İstanbul, 1958, s. 111; Şükrü Haluk Akalın, *Saltuk-name*, C.I-III, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s. 28; Kemal Yüce, *Saltuk-name'de Tarihi, Dini ve Efsanevi Unsurlar*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s.20; Franz Babinger, "Sarı Saltuk Dede", *İslam Ansiklopedisi*.

³ E.H. Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri, Romanya, Macaristan*, C.I., İstanbul, 1982, s.19-20; F. Babinger, *a.g.e.*, s.220; F.W. Hasluck, *Bektaşîlik Tedkikleri* (gev. Ragıp Hulusi), İstanbul, 1928, s.56.

⁴ Şükrü Haluk Akalın, *a.g.e.*, C.I, s.270; Kemal Yüce, *a.g.e.*, s.82.

⁵ Tayyib Okıç, "Sarı Saltuk'a ait bir fetva" *A.Ü.İ.F.D.*, S.1, İstanbul, 1952, s.48-58; Tayyib Okıç, "Bir Tenkidim Tenkidî", *A.Ü.İ.F.D.*, S. 3, Ankara, 1953, s. 219-290; Babinger, *a.g.e.*, s. 221; Belkis Temren, "Bektaşî Geleneğinde Balkanlara İlk Geçiş: Sarı Saltuk Söylencesi", *Hacı Bektaşî Veli Araştırma Dergisi*, S.6, Ankara, 1998, s. 98-105.

etmesi, seccadesi üzerinde denizde gitmesi,⁶ ölüm döşeğinde olan hastaları iyileştirmesi ve ateşin kendisini yakmaması gibi kerametlerini sayabiliriz. Ayrıca, Sarı Saltuk'un Kur'an-ı Kerim ve İncil'i ezbere bildiği, 72 dili konuştuğu, kılık değiştirerek bazen aziz veya rahip kılığına girdiği ve Hıristiyanların İslam'ı kabul etmelerinde önemli rol oynadığı belirtilmektedir.

Sarı Saltuk ananesinin, Hıristiyan azizlerinden Aziz Nikola ve Aziz Naum ve Kliment gibi azizlerin ananeleri ile benzerlikler göstermesi, Hıristiyanlar tarafından da benimsenmesine sebep olmuştur. Sarı Saltuk'u tanıyanlar onu benimsemiş ve kendilerinden biri olarak kabul etmişlerdir. Bu yüzden de Sarı Saltuk Bakanlar'da hem bir aziz, hem de bir derviş olarak tanınmıştır. Ölümü bile insanlara ayrı bir ders niteliğindedir. Öleceğini hissettiğinde 7 tabutun hazırlanmasını (bu rakam bazı kaynaklara göre 17'dir)⁷ ve içlerine kendi ağırlığında kum torbaları doldurulmasını ister. Ölümünden sonra gezmiş olduğu diyarlardan temsilciler gelir ve "Sarı Saltuk bizimdir, bizim diyara götürmek isteriz" derler. Bunun üzerine gelen temsilcilere gereken hazırlıkların yapıldığını, dönerken yanlarına bir tabut da alarak dönecekleri söylenir. Bütün temsilcilerin tabutu alarak dönerken, meraklarını yenemeyip tabutları açtıkları belirtilir. İçinde Sarı Saltuk'un naaşını görüp yollarına devam ettikleri anlatılmaktadır.

Bunun bir sonucu olarak bugün pek çok yerde Sarı Saltuk'un makam türbesi karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan en önemlileri arasında Babadağ (Romanya), Dobruca - Kalikra (Bulgaristan), Kırım, Dancing (Polonya), Blagay (Bosna-Hersek), Kruya (Arnavutluk), Ohri (Makedonya), Bivanyah (İsveç), Moskova (Rusya) ve Türkiye'de Babaeski, Bor, İznik ve Manisa'daki makam türbelerini sayabiliriz. Görüldüğü üzere gerek Türkiye içinde gerekse dış ülkelerde Sarı Saltuk'a ait makam türbeleriyle, Bektaşilerde sembolik anlamlar ifade eden yedi rakamı ile bağlantı kurulmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır⁸. Böylece, Sarı Saltuk'un gerek tarihî gerekse efsanevî hayatından kendisinin evrensel bir kişiliğe sahip olduğu, din, dil gözetmeksizin bütün insanlığa hizmet ettiği sonucu çıkmaktadır.

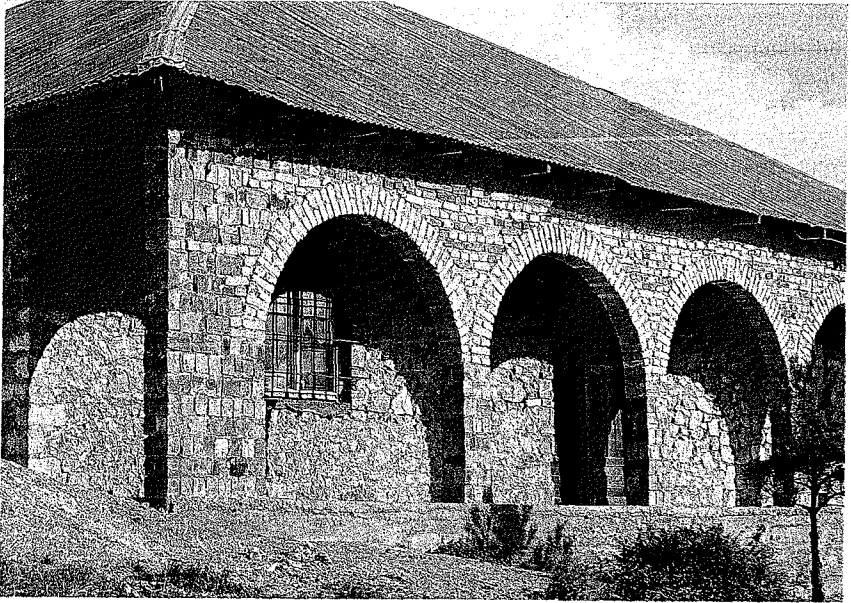
⁶ Tayyib Okıç, *a.g.m.*, s. 52. Bir rivayete göre Ohri Gölü'nü karşıdan karşıya seccade üzerinde geçtiği belirtilmektedir. Diğer bir rivayete ise, Sinop'tan Kalikra Kalesine kadar Karadeniz'i askerleri ile beraber seccade üzerinde geçtiği söylenir.

⁷ Belkis Temren, *a.g.m.*, s.104'de 17 tabut olarak belirtilmiştir.

⁸ Bilindiği gibi yedi rakamı Bektaşilerde yedi imamı sembolize eder.

B. Sarı Saltuk Külliyesi:

Eski ismi Akça hisar bugünkü ismi Kruya olan şehir Arnavutluk'un kuzeyinde, başkent Tiran'a 40-50 km. mesafede bulunmaktadır. Morava Savaşı'nda Osmanlı ordusundan kaçan İskender Bey'in karargahı olarak bilinen şehir, Fatih Sultan Mehmet tarafından 1468 tarihinde fethedilmiştir.⁹ Evliya Çelebi *Seyahatnamesi*'ne göre şehirde beş köşeli bir hisar, 8 cami ve mescit, 3 medrese, 3 tekke, 80 dükkan ve 800 bahçeli ev olduğundan bahsedilmektedir.¹⁰

Kruya, Sarı Saltuk külliyesi yapılarından Meydan Evi ön cephe görünüşü

Günümüzde şehirde ayakta kalabilen önemli Osmanlı yapıları arasında Kale, Hünkâr Camii, Haydar Kethuda ve Şeyh Hasan Kafi camileri ile Sarı Saltuk, Bali Sultan, Hacı Mustafa Baba-Dolma Tekkesi (H.1193/1772) ve

⁹ Machiel Kiel, *Ottoman Architecture in Albania (1385-1912)*, IRCICA, İstanbul, 1990, s.174.

¹⁰ Pars Tuğlacı, *Osmanlı Şehirleri*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1985, s.312; E.H. Ayverdi, *a.g.e.*, C.IV, İstanbul, s. 387.

Hamza Baba türbeleri, Haydar Kethuda ile kale yakınındaki saat kulesini sayabiliriz. Kruje, eski çarşısıyla ve ev mimarisi örnekleriyle Arnavutluk'ta Türk şehir dokusunu günümüze kadar koruyabilen ender şehir merkezlerinden biridir. Gerek şehir merkezindeki Bali Sultan, Mustafa Baba ve Hamza Baba Bektaşî türbelerinin bulunması, gerekse şehrin batı tarafındaki dağın tepesinde Sarı Saltuk türbesinin ve Bektaşîlere ait 400'e yakın mezarın bulunması, buranın bir Bektaşî merkezi konumunda olduğunu göstermektedir. Nitekim bazı araştırmacılar, Kruya'da Bektaşîliğin Osmanlı idaresinden önceki yıllara veya 13. yy.a ait olduğunu öne sürmektedirler.¹¹

Sarı Saltuk Külliyesi, Sarı Saltuk'un ayak izinin bulunduğu Gurmaşende makamı, mağara içindeki makam türbesi, meydan evi, çeşme ve derviş evi yapılarından ibarettir. Külliyedeki bütün yapılar şehrin batı tarafında bulunan dağın tepesinde çok geniş bir arazide dağınık vaziyette yerleşmiştir. Sarı Saltuk makam türbesinin her ne kadar 13.yy.a ait olduğu söyleniyorsa da, buradaki mevcut yapıların gerek yapı malzemesinden, gerekse bazı tarihî kaynaklardan, 17. ve 18. yüzyıl ve bazılarının çok geç dönemlere ait oldukları anlaşılmaktadır.¹² Tekkenin çok geniş bir araziye sahip olduğu ve 17. yüzyılda 360 dervişin bu arazilerde çalışarak geçindiği belirtilmektedir.

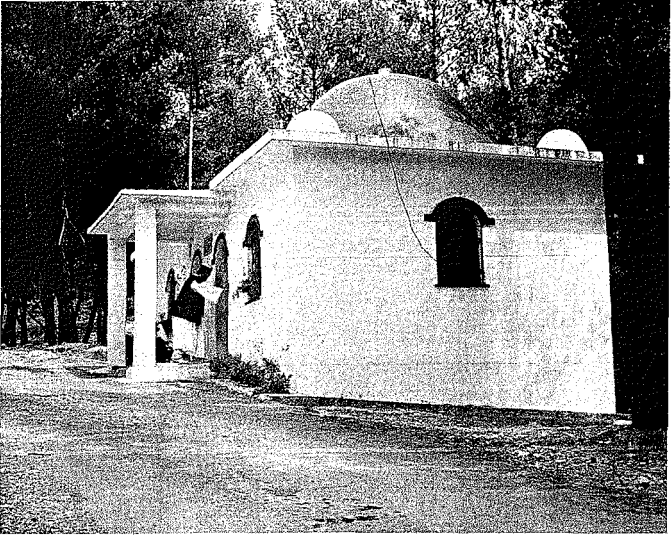
1. Gurmaşende Makamı:

Şehir merkezinden Sarı Saltuk makam türbesinin bulunduğu dağın tepesine götüren yol güzergahı üzerinde Gurmaşende mevkiinde, Sarı Saltuk'un ayak izleri olduğu söylenen tek katlı ve iki bölümden oluşan bir yapı bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı olan yapı, 1992 yılında tamamen elden geçirilerek onarılmıştır. Sarı Saltuk'un ayak izleri olan bölüm kubbeyle, türbedarın oturduğu bölüm ise düz bir beton damla örtülmüştür. Her iki bölümün de ayrı giriş kapıları vardır ve içeriden birbirlerine bağlantıları bulunmamaktadır. Ayak izlerinin bulunduğu bölüme 3-4 basamakla inilmektedir. Sarı Saltuk'un ayak izleri bir kaya parçası üzerinde görülmektedir. Bu ayak izleri, normal insanın ayak izlerinden çok daha geniş bir mekanı kapsamaktadır. Bu bölümde Sarı Saltuk'un ruhuna mum yakmak için bir mum yeri de bulunmaktadır.

Hıristiyan-Müslüman herkes tarafından ziyaret edilen bu makam kutsal bir yer olarak kabul edilmektedir. Ziyaretçiler tarafından hediyeler bırakılır ve mum yakılır. Yapının diğer bölümünde ise türbedar ailesi kalmaktadır.

¹¹ Gjysh Kazim Dedej, *Fillmet e Bektashizmit ne Shqiperi the ne Elbasan*, Elbasan, 1997, s.17; Babinger, *a.g.e.*, s. 222; M. Kiel, *a.g.e.*, s. 174.

¹² F.W. Hasluck, *a.g.e.*, s. 57; Babinger, *a.g.e.*, s.223; Kiel, *a.g.e.*, s. 175.

Kruya Gurmaşende mevkiinde Sarı Saltuk'a ait ayak izlerinin olduğu yapı

Gurmaşende mevkiinde Sarı Saltuk'a ait ayak izlerinden detay

2. Sarı Saltuk Türbesi:

Kruxya'daki Sarı Saltuk türbesinin muhtemelen Osmanlı öncesi pagan (çoktanrılı) dönemine ait bir kült (ayın) yeri olduğu ve 13. yy.da "Bektaşiliğin Sarışın Havarisi (Blonde Apostle of Bektashism)" olarak adlandırılan Sarı Saltuk'un müritleri ile beraber buraya yerleştikleri dönemde inşa edilmiş olabileceği ihtimali üzerinde durulmaktadır.¹³ Ancak, 1929'da yapılan bir araştırmada, türbede H.1104/M.1692-93 tarihli bir kitabeden söz edilmektedir.¹⁴ Bir başka araştırmacı da türbe yakınında H.1190/M.1776-77 tarihli bir çeşme kitabesinden ve Hacı Hamza'nın ölüm tarihini taşıyan (H.940/ M.1533-34) bir mezar taşından bahsetmektedir.¹⁵ Günümüzde gerek türbe ve çeşme kitabelerinden, gerekse bu mezar taşından hiçbir iz kalmamıştır. Bu yazılı kaynaklara istinaden türbe ve diğer yapıların 17. yy.da varlıklarını sürdürdüklerini söyleyebiliriz.

Kruxya, Sarı Saltuk Türbesine götüren merdivenli yol

¹³ M. Kiel, *a.g.e.*, s. 174.

¹⁴ Babinger, *a.g.e.*, s. 222; Theodor Ippen, *Durch die Zadrina nach Alessio*, Viyana, 1904, s.71.

¹⁵ M. Kiel, *a.g.e.*, s. 174.

Sarı Saltuk'un ayak izlerinin bulunduğu Gurmaşende mevkiinden devam eden yol bizleri dağın tepesine çıkarmaktadır. Burada yamaçtan aşağıya doğru inilen merdivenli uzun yol mağara içinde bulunan Sarı Saltuk türbesinin dış avlu kapısına gitmektedir. Mızrak ucu şeklinde kemeri olan kapı düz bir lento ile örtülmüştür. Kapının çok geç dönemlere ait olduğu her halinden bellidir. Kapıda, yapının 1967'de onarıldığını ve tarihî eser statüsünde olduğunu belirtir Arnavutça yazılı bir levha vardır. Buradan mağara içindeki ikinci bir merdivenle Sarı Saltuk makam türbesine ve çeşmeye gidilmektedir. Mağara içindeki türbenin önünde kubbe ile örtülü altı ayağa oturan bir köşk/taht vardır. Buradan da demir kapı ile mağara içindeki Sarı Saltuk makam türbesine girilir. Türbe içinde Sarı Saltuk makamını temsil eden bir lahit vardır. Türbe 1940'lara kadar faal durumdaydı. 1940-1992 yılları arasında Arnavutluk'taki komünist idaresi döneminde faaliyeti durdurulmuştur. 1992'de Arnavutluk Bektaşî Merkezi'nce türbede bazı küçük onarımlar yapılarak yapı aslı fonksiyonuna kavuşturulmuştur. Bu tarihten itibaren herkesin ziyaretine açık olan bu türbeye ziyaretçiler tarafından çeşitli hediyeler bırakılmaktadır. Türbede Sarı Saltuk ruhuna mum yakılan yer de bulunmaktadır.

3. Çeşme:

Mağara içinde türbeye giden ikinci merdivenlerin bittiği kuytu köşede bir çeşme bulunmaktadır. Kayaların arasından akan soğuk suyun şifalı olduğu oradaki Bektaşilerce söylenmektedir. Lülesi ve yalağı olan çeşmenin yan tarafında geç dönemlere ait, dal kıvrımları olan bir çiçek motifi bulunmaktadır. Çiçek motifi Bektaşî tacına benzemektedir.

4. Kabirler:

Mağara içinde çeşmeye inen merdivenlerin bir yanında üç, bir yanında iki olmak üzere toplam beş kabir bulunmaktadır. Kayaların oyulması ile oluşturulan düz bir zemin üzerinde bulunan kabirlerin kimlere ait olduğu bilinmemektedir. Bu kabirlerden birinin ölüm tarihi H. 940/M.1533 olan Hacı Hamza'ya ait olma ihtimali vardır.¹⁶

¹⁶ Babinger, *a.g.e.*, s.224; M. Kiel, *a.g.e.*, s.174. Her iki eserde de buradaki kabirlerden birinin Hacı Hamza'ya ait olduğu ve kitabesindeki ölüm tarihinin H. 940/ M.1533-34 olduğu belirtilmiştir.

5 . Derviş Evi:

Dağın yamaçlarında kırma çatıyla örtülü iki odalı bir derviş evi bulunmaktadır. Türbenin 1992’de aslı fonksiyonuna kavuşturulmasıyla derviş evi de geniş çaplı bir onarımdan geçmiştir. Moloz taştan yapılan evin önünde beton ayaklara oturan bir ön giriş vardır. Buradan da odalara girilmektedir. Günümüzde tekkede derviş görevini yapan Salih Peti, ailesiyle birlikte burada kalmaktadır.

6. Meydan:

Dağın tepesindeki düz bir arazide bulunmaktadır. Kare planlı olan yapı, önündeki revaklı bölümü de içine alacak şekilde teneke ile kaplanmış prizmatik bir çatı ile örtülmüştür. Malzeme olarak revaklı bölümde tuğla, diğer bölümlerde moloz taş kullanılmıştır. Tek katlı olan yapının önünde altı ayağa oturan beş gözlü bir revaklı bölüm vardır. Buradan Bektaşî ayinlerinin yapıldığı büyükçe bir salon olan meydan yerine ve kahve ocağı olarak kullanılan bir odaya geçilmektedir. Bu yapının da 1967’de onarıldığı tekke idarecileri tarafından söylenmektedir.

Sonuç

Balkanlardaki Sarı Saltuk’a ait makam türbelerinin Bektaşî tarikatı ile özdeşleştirildiği görülmektedir. Kruya’daki Sarı Saltuk Külliyesi, Arnavutluk’ta Osmanlı döneminde Bektaşîliğin merkezi konumundaydı. Bu merkez günümüzde Tiran’a “Dünya Bektaşîler Merkezi” adı altında taşınmıştır. Arnavutluk’ta İslamiyet’in kısa sürede yayılmış olması, tereddütsüz olarak Sarı Saltuk’un ve misyoner dervişlerin eseri olarak herkes tarafından kabul görmektedir. Sarı Saltuk’un Bektaşî tarikatı ile alakası olmadığı halde, ölümünden hayli sene sonra kurulmuş bulunan bu tarikatın menâkıbnameçlerinde ve velâyetnamelerinde ismi geçmekte ve bir Bektaşî velisi gibi tanıtılmaktadır.¹⁷ Sarı Saltuk türbelerinin hemen hemen hepsinde Bektaşî motiflerini yakalamak mümkündür. Sarı Saltuk efsanesinin tüm simgesel anlatımla bezenerek çok derin barış ve sevgi mesajları taşımaktadır. Günümüzde Arnavutluk Bektaşî geleneklerinde Sarı Saltuk efsanesi tüm canlılığıyla yaşatılmaktadır.

¹⁷ Şükri Haluk Akalın, *Saltuk-name*, C.I, Ankara, 1987, s.165; Kemal Yüce, *a.g.e.*, s.77; M. Tayyib Okıç, “Sarı Saltuk...”, s.50; M. Kiel, *a.g.e.*, s. 174.

Kruxa'daki Sarı Saltuk türbesi, diğer Balkan ölkelerindeki Sarı Saltuk türbeleri gibi Şehir yerleŐiminin dışında, boŐ ve تنها bir arazide bulunmaktadır. Bunda, BektaŐı geleneğinin yerli halkı rahatsız etmeme, insanlara yardımcı olma, onlara rehberlik etme, kendi inanç ve kùltürlerini benimsetme gibi fikirleri yatmaktadır.

Kùllyeyi teŐkil eden yapılar gøsteriŐten uzak mütevazi yapılardır. Mağara içindeki türbe hariç, hepsi 16. yy.dan sonra inşa edilmiş ve geç dönemlerde onarım görmüŐ örneklerdir. Sarı Saltuk türbesinin ise, daha önceki dönemlere ait bir kùlt yeri olduğu tahmin edilmektedir. Bu da kùllyedeki yapıların mimarî özelliklerinden çok yerin ve makamın kutsallığına verilen önemi göstermektedir. Günümüzde de aslı fonksiyonunu devam ettiren Kruxa'daki Sarı Saltuk türbesi, Arnavutluk'taki BektaŐiler için bir ziyaretgâh yeridir.